

بررسی میزان تاثیرپذیری روابط اعضای خانواده از فضای مجازی در شهر کرمانشاه

معصومه احمدی^۱، عیسی صفری^۲، بهمن شفیعی^۳

^۱ کارشناس روانشناسی دانشگاه پیام نور قصرشیرین، ایران

^۲ کارشناس ارشد علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، ایران

^۳ دکتری جغرافیا دانشگاه اصفهان، ایران

چکیده:

هدف از پژوهش حاضر بررسی میزان تاثیرپذیری روابط اعضای خانواده از فضای مجازی در شهر کرمانشاه می باشد. پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و جزو تحقیقات روش توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش مشتمل بر کلیه خانواده های حاضر در سطح پارک های شهر کرمانشاه در طی یک روز به تعداد ۲۵۰ خانواده (سرپرست خانواده) می باشند. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان به تعداد ۱۴۸ نفر انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل دو پرسشنامه فضای مجازی و روابط اعضای خانواده می باشد که روایی آن به شیوه صوری و محتوایی و پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۷ مورد تایید واقع شده است. داده های گردآوری شده بر اساس آزمون رگرسیون در نرم افزار spss22 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که به طور کلی روابط اعضای خانواده از فضای مجازی در شهر کرمانشاه تاثیر می پذیرد و این امر به اینگونه بوده که با توجه به سطح معنی داری به دست آمده از آزمون (کمتر از ۰/۰۵) درمی یابیم که مدل رگرسیون مناسب است. نتایج نشان می دهد که فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده موثر است. بتای بدست آمده برابر با ۴۱/۴۱ است. که نشان می دهد با یک واحد تغییر در متغیر مستقل فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده ۴۱/۴۱ تغییر در متغیر وابسته ایجاد می شود.

واژگان کلیدی: روابط اعضای خانواده، فضای مجازی، شهر کرمانشاه.

۱- مقدمه:

امروزه شاهد بروز عصری هستیم که به مدد تکنولوژی، فضای مجازی و اینترنت در سطحی گسترده با فضای واقعی به رقابت برخاسته و با توجه به استقبال شدید نسل جوان در ورود به این دنیای مبهم و جذاب، اهمیت و میزان حضور نوع دیگری از زیستن که به زندگی دوم شهرت یافته روز به روز گسترده تر می شود. با ورود وسایل و تکنولوژی های جدید به خانه ها والدین و فرزندان ساعت های متمادی در کنار یکدیگر می نشینند بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند دیگر کمتر خانواده هایی را می توان یافت که اعضای آن دور هم بنشینند و درباره موضوعات مختلف با هم گفتگو کنند و نظرات همدیگر را درباره موضوعات مختلف جویا شوند (عزیزی و اختیاری، ۱۴۰۱). در دهه اخیر استفاده از فناوری های جدید اطلاعات و ارتباطات در سراسر جهان رشد سریعی داشته است. افزایش رایانه های شخصی، رایانه همراه یا گوشی های مجهز به آندروید و دسترسی آسان به اینترنت که توسط اپراتورهای تلفن فراهم شده زندگی میلیون ها انسان را تغییر داده است. این تغییرات به طور مستقیم و غیرمستقیم بر رفتارها و عادات و حتی ویژگی شناختی و ذهنی افراد نیز تاثیر گذاشته است. از آنجا که استفاده از اینترنت توسط کودکان و نوجوانان افزایش می یابد، بنابراین نگرانی هایی در مورد ایمنی آنلاین آنها وجود دارد. ارائه یک محیط امن، به درک عمیق انواع خطرهای محیط آنلاین و همچنین راه حل های موثر در کاهش این خطرات نیازمند است. بحث سوءاستفاده از فضای مجازی و صدمات جبرانناپذیری که این محیط می تواند به شخصیت و وجهه اجتماعی وارد کند مساله قابل تاملی است که پیشگیری از آن بیشتر از همه بر عهده سازمان های تعلیم و تربیتی و به ویژه بر عهده کانون خانواده می باشد (اصلانی و همکاران، ۱۳۹۷). هم زمان با ورود به قرن ۲۱، نظام های اطلاعاتی و ارتباطی به طور فزاینده ای دچار پیچیدگی و همه جانبه گرای شده اند. این پیچیدگی ها موجب شده اند تا پیام های تولیدشده توسط رسانه ها، مخاطبان خود را در گوشه و کنار جهان جمع و جذب کنند. مهمترین قشری که به فضای این شبکه ها جذب شده اند و بیشترین زمان را در آن صرف می کنند، نوجوانان و جوانان هستند (خطیبی، ۱۴۰۱). خانواده به عنوان یکی از مهمترین قدرتهای تربیتی از شخصیت انسانها مراقبت میکند و این عمل را همانگونه انجام میدهد که زندگی اجتماعی آن را میخواد. تضعیف روابط عاطفی میان اعضای خانواده پیامدی است که با ورود عناصر مدرن به جامعه ما به تدریج گسترش یافته است. کمرنگ شدن روابط عاطفی درون خانواده حکایت از این دارد که انسانهای عصر جدید بسیاری از پیوندهای سنتی گذشته را از دست داده و روابط آنان از شکل طبیعی و دل خواسته به حالتی مصنوعی و ظاهری تغییر یافته است. یکی از دلایل اصلی بروز این مسئله فناوریهای ارتباطات است که مانند هر دگرگونی ناشی از عرضهی وسایل ارتباطی یا فناوری جدید در هر جامعه ی انسانی، باعث تغییرات گسترده ای شده است. امروزه با ورود

وسایل و تکنولوژی های جدید به عرصه خانواده ها شاهد آن هستیم که اعضای خانواده ساعت های متمادی در کنار یکدیگر مینشینند بدون آنکه ارتباط کلامی با یکدیگر برقرار کنند (عطایی، ۱۳۹۴).

افزایش استفاده از اینترنت، فضای مجازی و به ویژه شبکه های اجتماعی موبایلی این روزها به رغم استفاده های مفیدی که دارد، در کنار اشتغال به کار طولانی والدین و تغییر نگرش والدین به تربیت فرزندان، موجبات دوری اعضای خانواده از یکدیگر را فراهم ساخته است به گونه ای که به رغم نزدیکی فیزیکی و در زیر یک سقف بودن در داخل خانواده، گاه فاصله عاطفی و معنوی زیادی را از یکدیگر تجربه می کنند و افراد خانواده کمترین مراودات و گفتگوی همدلانه را با هم دارند. شبکه های اجتماعی اینترنتی^۱ جوامع مجازی هستند که در آن کاربران می توانند پروفایل های فردی ایجاد کنند، با دوستانشان ارتباط برقرار کنند، با افراد جدید بر اساس تجربیات مشترک آشنا شوند (کوس^۲، ۲۰۱۱). در حالی که شاهد روند رو به رشد کاربران و اعضای شبکه های اجتماعی اینترنتی هستیم، شناخت ابعاد گوناگون شبکه ها و آگاهی از تاثیرات آن امری ضروری است. با ورود تکنولوژی در عرصه کشورها، همواره باید شاهد فراز و نشیب های آن نیز باشیم. استفاده از فناوری های نوین در کنار ایجاد فرصت به تهدید نیز تبدیل می شود (بخشی، ۱۳۹۲).

به گفته چارمین و تدی^۳ (۲۰۱۰)، یکی از عوامل اعتیاد به اینترنت، نارضایتی از یک یا چند حوزه زندگی واقعی که شامل عدم وجود رابطه های صمیمانه با دیگران است؛ که می تواند به وسیله ایجاد رابطه های صمیمی در دنیای مجازی جبران شود. استفاده زیاد نوجوانان از اینترنت حاکی از وجود فاکتورهای منفی در خانواده نظیر عدم رضایت از خانواده، استفاده والدین از مواد مخدر و درگیری درون خانواده است (ین^۴، ۲۰۰۷). این موضوع آسیب هایی را نیز در خانواده ها به وجود آورده که در کنار سایر عوامل مخرب در روابط خانوادگی، موجبات سست شدن بنیاد خانواده ها و طلاق عاطفی زوجین و کمرنگ شدن صمیمیت میان اعضای خانواده و همچنین گسترش شکاف نسلی را فراهم کرده است. کارشناسان علت بسیاری از خشونت های خانگی را نبود ارتباط و تعامل صحیح و گفتگوی همدلانه در بستر خانواده ذکر کرده اند. با توجه به این موارد به نظر می رسد تلاش برای به حداقل رساندن تهدیدهای شبکه های مجازی در کاهش سلامت و پایداری نهاد خانواده، ضرورتی انکارناپذیر است. خانواده نیز مانند هر نظام اجتماعی دارای نیاز های اولیه است. از جمله این نیاز ها در ابعاد روانی اجتماعی می توان به احساس ارزشمندی، امنیت فیزیکی، صمیمیت، تعلق و وابستگی، احساس مسئولیت، نیاز به انگیزه و تأیید دیگران، نیاز به شادی و موفقیت و نیازهای معنوی اشاره کرد (نوابی نژاد، ۱۳۸۱).

نتایج نظر سنجی مشهور به «نظر سنجی ۲۰۰۰» نشان داد که افرادی که مدت طولانی تری در شبکه های اجتماعی عضویت داشتند، رفته رفته میزان حضورشان در فضای وب بیشتر شده و فعالیت های آنها در اجتماع غیر مجازی کمتر می شود. در حقیقت شبکه های اجتماعی به موضوعی محوری در ساخت و بازسازی سبک زندگی^۵ و اجتماع کاربران تبدیل می شود (بشیر، ۱۳۹۱). استفاده زیاد از شبکه های اجتماعی منجر به کاهش روابط اجتماعی^۶ و شرکت در جمع خانواده و ایجاد مشکلات هیجانی نظیر افسردگی و احساس تنهایی می شود. تحقیقات نشان می دهند که به ازای هر ساعت استفاده از اینترنت در خانه نیم ساعت از ارتباط مستقیم نوجوان با اعضای خانواده کاسته می شود و این گریختن به جامعه باز و شبکه ای باعث کناره گیری او از اجتماع می شود (ویدیانته^۷، ۲۰۰۴). یکی از عوامل تاثیرگذار بر رفتار و شخصیت فرزندان، فضای عاطفی خانواده^۸ است که در صورت توجه کردن به نیازهای روانی و زیستی فرزندان مشکلات رفتاری کمتر و شخصیت منعطف تری در زندگی خواهند داشت و فرزندان بحران های رشدی و روانی کمتری را تجربه خواهند کرد (کیزنر و کر^۹، ۲۰۰۴). بین تعارض^{۱۰} نوجوان با والدین و اعتیاد به اینترنت رابطه وجود دارد به طوری که هر اندازه تعارض نوجوان با والدین بیشتر باشد به همان اندازه گرایش به اعتیاد به اینترنت دیده می شود. برای معنادار کردن اینترنتی برقرار دوستی و ارتباطات اجتماعی اینترنتی سهل الوصول شده است در نتیجه جایگاه روابط خانوادگی و دوستان قدیمی را میگیرد (انسرودی، ۱۳۹۳). استفاده بیش از حد از شبکه های اجتماعی در محیط خانواده با کاهش سطح ارتباطات عاطفی، میزان گفتگو در خانواده را حتی از ۱۵ دقیقه در روز هم کمتر کرده است ضمن اینکه استفاده نادرست این امکانات باعث از بین رفتن بسیاری از حریم ها در خانواده ها شده و حتی در مواردی منجر به بروز اختلاف تا سر حد طلاق و جدایی نیز شده است ارتباط گرفتن هریک از زوجین با افراد غریبه و حتی افرادی از جنس مخالف در

1. Internet Social Network

2. Kuss 2011

3. Charmaine & Teddi 2010

4. YEN 2007

5. Life Style

6. Community Relations

7. Widyanto 2004

8. Family Emotional Space

9. Kiesner & Kerr 2004

10. Neglect

دوستان و آشنایان منجر به کاهش سطح اعتماد در بین آنها می شود و با کاهش سطح اعتماد در خانواده ، آرامش خدشه دار می شود و در نهایت نهاد خانواده آسیب جدی می بیند (عزیزی و اختیاری، ۱۴۰۱).

در شرایط کنونی با توجه به گسترش و توسعه بسیار زیاد فضای مجازی و شبکه های مرتبط با آن در بین فرزندان و بانوان، به طور حتم در روابط مابین آنها به صورت مثبت و به ویژه به صورت منفی تاثیر داشته و دارد و اثرات بسیار ناگواری را در شرایط عاطفی و ارتباطی آنها و در نتیجه کاهش بازدهی و عملکرد مفید والدین و فرزندان داشته است. بر این اساس جهت دست یافتن به نتایج متقن و نیز ارائه برنامه ریزی متناسب در این زمینه لازم است که در تحقیقی منسجم به این امر پرداخته شود که آیا روابط اعضای خانواده از فضای مجازی در شهر کرمانشاه تاثیر می پذیرد؟

۲- روش شناسی :

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و جزو تحقیقات روش توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش مشتمل بر کلیه خانواده های حاضر در سطح پارک های شهر کرمانشاه در طی یک روز به تعداد ۲۵۰ خانواده (سرپرست خانواده) می باشند. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان به تعداد ۱۴۸ نفر انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل دو پرسشنامه فضای مجازی و روابط اعضای خانواده می باشد که روایی آن به شیوه صوری و محتوایی و پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۷ مورد تایید واقع شده است. داده های گردآوری شده بر اساس آزمون رگرسیون در نرم افزار SPSS22 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۳- بحث درباره یافته ها

بر اساس جدول (۱) متغیر فضای مجازی دارای بیشترین میانگین و متغیر روابط اعضای خانواده دارای کمترین میانگین می باشد.

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
فضای مجازی	۳.۵۱	۰/۶۵۵۸	۰/۶۳۲
روابط اعضای خانواده	۳.۲۱	۰/۸۰۴۵	۰/۸۰۵

در ادامه نرمال بودن توزیع داده ها در متغیرهای تحقیق از طریق آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بررسی می شود. آزمون کولموگروف اسمیرنوف (KS) برای بررسی ادعای مطرح شده در مورد توزیع داده های یک متغیر کمی استفاده می شود. در این آزمون فرضیه صفر ادعایی است که در مورد نوع توزیع داده ها مطرح شده است. در این تحقیق نرمال بودن توزیع داده ها با استفاده از آزمون KS بررسی شده است. نتایج به دست آمده در جدول ۲ نشان می دهد که تمامی عوامل در نمونه مورد مطالعه از توزیع نرمال تبعیت می کنند. زیرا سطح معنی داری بیش از ۵ درصد است و فرض صفر رد نمی شود. بنابراین می توان از آزمون های آماری پارامتریک برای آزمون فرضیه ها استفاده کرد.

$$\begin{cases} H_0: \text{توزیع داده ها نرمال است} \\ H_1: \text{توزیع داده ها نرمال نیست} \end{cases}$$

جدول ۲- آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

متغیر	نرمالیتی	معناداری (p-value)
فضای مجازی	۰/۳۵۲	$P < 0/05$ نرمال است
روابط اعضای خانواده	۰/۳۰۲	$P < 0/05$ نرمال است

جدول ۳- آزمون رگرسیون مربوط به تاثیرپذیری روابط اعضای خانواده از فضای مجازی در شهر کرمانشاه

خطا	تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۱/۱۴۸	۱/۱۲۸	۱/۱۶۲	۴۱۱/۰	۱

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
رگرسیون	۳۰.۵۸۸	۱	۳۰.۵۸۸	۱۱۶۳۲	۰.۰۰۰ ^b
باقیمانده	۱۴۷.۴۱۲	۱۴۶	۱.۰۰۹۷		
کل	۱۷۷.۰۰۰	۱۴۷			

در جدول فوق تعدادی از شاخص های برازش مدل آورده شده است. با توجه به سطح معنی داری به دست آمده از آزمون (کمتر از ۰.۰۵) درمی یابیم که مدل رگرسیون مناسب است. نتایج جدول نشان می دهد که فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده موثر است. بتای بدست آمده برابر با ۴۱/۰ است. که نشان می دهد با یک واحد تغییر در متغیر مستقل فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده ۴۱/۰ تغییر در متغیر وابسته ایجاد می شود.

۴- نتیجه گیری

بر اساس آنچه مورد بررسی قرار گرفت مشاهده شد که به طور کلی روابط اعضای خانواده از فضای مجازی در شهر کرمانشاه تاثیر می پذیرد و این امر به اینگونه بوده که با توجه به سطح معنی داری به دست آمده از آزمون (کمتر از ۰.۰۵) درمی یابیم که مدل رگرسیون مناسب است. نتایج نشان می دهد که فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده موثر است. بتای بدست آمده برابر با ۴۱/۰ است. که نشان می دهد با یک واحد تغییر در متغیر مستقل فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده ۴۱/۰ تغییر در متغیر وابسته ایجاد می شود.

منابع

۱. اصلانی، غلامرضا، عظیمی، امین، سلیمانی، نسیم. (۱۳۹۷). رابطه بین سبک های نظارتی والدین و امنیت اینترنتی فرزندان در میان دانش آموزان دختر و پسر شهر دزفول، فصلنامه فناوری آموزشی، دوره ۱۴، شماره ۱ - شماره پیاپی ۵۳، صص ۲۱۱-۲۲۰.
۲. انسوردی، الناز، حسینیان، سیمین، صالحی، فاطمه، مومنی، فرشته. (۱۳۹۳). رابطه بین اعتیاد به اینترنت با تعارض نوجوان با والدین، حمایت اجتماعی ادراک شده چند بعدی و شادکامی، فصلنامه خانواده و پژوهش، شماره ۲۰، صص ۷۸-۹۴.
۳. بخشی، بهاره، نصیری، بهاره، بختیاری، آمنه، طاهریان، مریم. (۱۳۹۲). نقش و کارکرد اجتماعی (مطالعه موردی شبکه اجتماعی کفه مام، شبکه ای برای مادران و کودکان)، پژوهش نامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال چهارم، شماره ۲، صص ۵۹-۳۷.
۴. بشیر، حسن، افراسیابی، محمد صادق. (۱۳۹۱). شبکه های اجتماعی اینترنتی و سبک های زندگی جوانان: مطالعه موردی بزرگترین جامعه مجازی ایرانیان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی دوره پنجم شماره ۱، صص ۶۲-۳۱.
۵. خطیبی، اعظم. (۱۴۰۱). تاثیر شبکه های اجتماعی مجازی بر صمیمیت روابط فرزندان و والدین در مناطق ۵ و ۷ شهر تهران (از منظر فرزندان)، اولین همایش ملی پژوهش های کاربردی در آسیب های اجتماعی خانواده، سلامت و علوم رفتاری، همدان.

۶. عزیزی، جابر و اختیاری، نسرين. (۱۴۰۱). تاثیر شبکه های اجتماعی و فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده، هفتمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در مدیریت، روانشناسی و آموزش و پرورش، تهران.
۷. عطایی، پری. (۱۳۹۴). تحلیل جامعه شناختی تاثیر فضای مجازی بر ارتباطات افراد در خانواده ها (مورد مطالعه: شهر اصفهان)، دومین کنفرانس بین المللی علوم رفتاری و مطالعات اجتماع
۸. نوابی نژاد، شکوه. (۱۳۸۱). مشاوره ازدواج و خانواده درمانی، چاپ چهارم، تهران: انجمن اولیا و مربیان.
9. Charmaine, D.C., & Teddi, J.C. (2010). Internet addiction and student: Implications for school counselors, Available from <http://counselingoutfitters.com/vistas10/Article-61.pdf>.
10. YEN, JU-YU, CHENG-CHUNG CHEN, CHIH-HUNG. (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents, *Cyberpsychology & Behavior* Volume 10, Number 3.
11. Kiesner, J., & Kerr, M. (2004). Families, peers, and context as multiple determinants of adolescent problem behavior. *Journal of Adolescence*, 27, 493-495.
12. Kuss DJ, Griffiths MD (2011) Online social networking and addiction – a review of the psychological literature. *Int J Environ Res Public Health* 8 :3528-3552.
13. Widyanto L, Murran M. (2004) The psychometric properties of the internet addiction test. *Cyberpsychol Behav*; 7; 433-50.